

อัตลักษณ์ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ กรณีศึกษา พ่อครูมานพ ยาระณะ พ่อครูอุ่นเรือน หงส์ทอง และครูบุญยิ่ง กันธวงค์

ศณิเทพ ปิตุภูมิโนค

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะดนตรีและการแสดง

คณะวิจารณ์ศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ 3) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา มีผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ 3 คน ได้แก่ พ่อครูมานพ ยาระณะ พ่อครูอุ่นเรือน หงส์ทอง และครูบุญยิ่ง กันธวงค์ ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ คือ ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือรู้ความเชี่ยวชาญของตน เข้าใจกระบวนการเรียนรู้และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอน มีความตระหนักต่อตนเองในฐานะ

ครูดนตรี มีความตระหนักต่อตนเองในฐานะผู้สร้างสรรค์และอนุรักษ์สืบทอด และมีมุมมองทางการศึกษาที่ชัดเจน ปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ ได้แก่ ครอบครัว บริบททางวัฒนธรรมดนตรีและศิลปะการแสดง ครูดนตรี นักดนตรี เพื่อน ลูกศิษย์และประสบการณ์สอน และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ คือมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ซับซ้อน และค่อยเป็นค่อยไป ประกอบไปด้วยการซึมซับวัฒนธรรม การเลียนแบบ การสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรี การสร้างสรรค์ผลงานดนตรี การสร้างอัตลักษณ์ครูดนตรี

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, อัตลักษณ์ครูดนตรี, ครูดนตรี, ดนตรีพื้นเมือง, ดนตรีพื้นเมืองเหนือ, ดนตรีล้านนา

Northern Thai Traditional Music Teachers's Identities : The Study Case of Manop Yarana, Un-ruean Hongtong, and Bunying Kanthawong

Khanithep Pitupumnak

Lecturer, Music and Performing Art Programme,

Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.

ABSTRACT

The aims of this research were to investigate; Northern Thai traditional music teachers (NTMT)'s identities, the factors that influence NTMTs' identities, and NTMTs' identity development. A phenomenological approach was chosen for the study. Three participants; Manop Yarana, Un-ruean Hongtong, and Bunying Kanthawong, were selected by purposeful sampling concept. The research results found that NTMTs' identities are; NTMTs know their expertise or professional knowledge,

NTMTs understand objectives and process of learning obviously, NTMTs have self-awareness as music teacher, creator and conserver, and NTMTs have a point of view about modern music education in Thai society. The factors that influence NTMTs' identities are; family, the cultural context of music and performing art, music teachers, musicians, friends, pupils, and teaching experience. NTMTs' identity development is a complicate and gradual process, but the process may be divided successively; absorption of culture, imitation, musician identity development, music creation, and music teacher identity development.

Keywords : Identity, Music Teacher Identity, Music Teacher, Traditional Music, Northern Thai Traditional Music, Lan Na Music

อัตลักษณ์ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเอง และวิธีรับรู้ความเป็นตัวตนในบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่ง (Stryker & Serpe, 1982 อ้างใน Stets & Burke, 2000) อัตลักษณ์เป็นเครื่องมือในการสร้างความชัดเจน และจำแนกบุคคลหรือกลุ่มคนออกจากกัน อัตลักษณ์ที่ชัดเจนส่งผลให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมั่นคง และสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม (ไพบรียา, 2550)

บุคคลหนึ่งอาจมีบทบาทในสังคมหลายบทบาท เช่น เป็นอาจารย์ เป็นพ่อ และเป็นลูกในเวลาเดียวกัน เป็นต้น แม้บุคคลมีหลายบทบาท แต่บุคคลจะแสดงออกในแต่ละบทบาทแตกต่างกันออกไป เช่น ในฐานะอาจารย์ต้องสอนลูกศิษย์ทั้งความรู้และคุณธรรม ในฐานะพ่อต้องเลี้ยงดูและอบรมบ่มนิสัยให้กับลูก เป็นต้น การแสดงออกหรือพฤติกรรมเหล่านี้มีอัตลักษณ์เป็นตัวกำหนดทั้งสิ้น (ณรงค์, 2531)

“ครูดนตรี” เป็นบทบาทหนึ่งในสังคม และแสดงพฤติกรรมเฉพาะที่แตกต่างออกไปจากบทบาทอื่น อัตลักษณ์ของครูดนตรีเป็นปัจจัยกำหนดความเข้าใจและพฤติกรรมที่แสดงออกของครูทั้งในการใช้ชีวิตปกติและชีวิตความเป็นครูดนตรี ดังนั้น อัตลักษณ์ของครูดนตรีจึงหมายถึง ความคิดความเข้าใจตนเองในฐานะครูดนตรี (Beijaard, et al., 2003) ครูดนตรีในสังคมสามารถจำแนกได้หลายกลุ่ม เช่น ครูดนตรีตะวันตก ครูดนตรีสอนวงโยธวาทิต ครูดนตรีสอนเปียโน ครูดนตรีสอนดนตรีไทย หรือ ครูดนตรีสอนดนตรีพื้นเมือง ล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป

ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือเป็นบทบาทหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากคำเรียกขานว่า “พ่อครู/แม่ครู” อีกทั้งยังมีการเชิดชูเกียรติด้วยการยกย่องและมอบรางวัลต่างๆ เช่น รางวัลศิลปินแห่งชาติ รางวัลบุคคลดีเด่น เป็นต้น

ครุฑนครีพื้นเมืองเหนือเป็นผู้มีความสามารถ มีความรู้ และมีคุณธรรมอันเกิดจากการหล่อหลอมบนพื้นฐานของชุมชนและวัฒนธรรม ทั้งนี้จากงานวิจัยที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับครุฑนครีพื้นเมืองไว้ในหลายประเด็น เช่น ชีวประวัติและผลงาน การสืบทอดภูมิปัญญา การถอดองค์ความรู้ เป็นต้น (เมธิณี, 2550; บุชร, 2552; ปิยะพงษ์, 2557) และเพื่อทำความเข้าใจและสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุฑนครีพื้นเมือง การศึกษา “อัตลักษณ์ของครุฑนครีพื้นเมืองเหนือ” จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการทำความเข้าใจกระบวนการ องค์ประกอบ และการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของครุฑนครีพื้นเมืองเหนือได้เป็นอย่างดี

การศึกษาอัตลักษณ์ของครุฑนครีพื้นเมืองเหนือ เป็นการทำความเข้าใจความเป็นตัวตน ความคิด และการแสดงออกของครุฑนครี อีกทั้งผลการศึกษายังเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาเพื่อสร้างครุฑนครีและนักครุฑนครีพื้นเมืองอย่างเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของความรู้ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงในวัฒนธรรมล้านนา นอกจากนี้ข้อมูลของงานวิจัยยังเป็นแรงบันดาลใจแก่ครุฑนครีและนักครุฑนครีพื้นเมืองรุ่นหลังทั้งในแง่ของวิธีการสอนดนตรีพื้นเมือง และในแง่ของวิถีคิดและวิถีชีวิตอันเป็นแบบอย่าง ดังนั้น การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของครุฑนครีพื้นเมืองเหนือจึงเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาบุคคลให้เป็นครุฑนครีและศิลปินดนตรีที่มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามหลักในการวิจัยคือ “ครุฑนครีพื้นเมืองเหนือ มีอัตลักษณ์ และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ครุฑนครีพื้นเมืองอย่างไร” และมีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ

- 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ

วิธีการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ชาย โพลิตา (2547, 176) กล่าวว่า การศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยามุ่งเน้นทำความเข้าใจบุคคลหรือกลุ่มคนที่สร้างประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเขาเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไรและประสบการณ์เหล่านั้นมีความหมายอย่างไร หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ผู้ศึกษาในแนวปรากฏการณ์วิทยามีความสนใจว่าทำไมคนจึงทำสิ่งต่างๆ หรือทำไมคนจึงทำอะไรอย่างที่เขาทำกันอยู่ ซึ่งก่อนที่จะเข้าใจ ผู้ศึกษาต้องเข้าใจถึงความหมายของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเสียก่อน ความหมายจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการวิจัย การวิเคราะห์แบบปรากฏการณ์วิทยาคือการตีความ เพื่อค้นหาความหมายหรือหาคำตอบของสิ่งที่ถูกศึกษาจากทัศนะของผู้กระทำ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาศึกษาประสบการณ์และการให้ความหมายแก่ประสบการณ์นั้นของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ เพื่อทำความเข้าใจอัตลักษณ์ ปัจจัยและกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุอันส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดและความเข้าใจตนเองในฐานะครุตนตรีพื้นเมืองเหนือในปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและตรงกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลดังนี้ 1) เป็นศิลปินดนตรีพื้นเมืองเหนือที่มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับในสังคม 2) เป็นครูดนตรีพื้นเมืองเหนือที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับในสังคม 3) เป็นครูดนตรีที่สอนดนตรีอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน 4) มีผลงานการแสดงหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับการสอนเป็นที่ยอมรับ 5) เป็นผู้ยินดีให้ข้อมูลเชิงลึกแก่ผู้วิจัย จากเกณฑ์ข้างต้น ผู้วิจัยเลือกครูดนตรีพื้นเมืองเหนือด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจงจำนวน 3 คน ดังนี้ 1) พ่อครูมานพ ยาระณะ 2) พ่อครูอุ่นเรือน หงส์ทอง และ 3) ครูบุญยิ่ง กันธวงค์

พ่อครูมานพ ยาระณะ

พ่อครูมานพ ยาระณะ หรือที่ลูกศิษย์เรียกท่านว่า “ตาพัน” เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ประจำปี 2548 พ่อครูมานพเป็นที่รู้จักในฐานะครูผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านการฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง และเป็นครูกลองที่มีชื่อเสียง ท่านมีผลงานสร้างสรรค์ ผลงานเพื่อสังคมและเยาวชน ผลงานการสอน และได้รับรางวัลหลายรางวัล พ่อครูมานพ เกิดที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และย้ายตามบิดาซึ่งเป็นครูประจำบาลมาอยู่ย่านสันป่าข่อย ตำบลวัดเกตุ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่เด็ก ท่านเรียนศิลปะการต่อสู้และศิลปะการแสดงกับพ่อครูหลายคน เช่น เรียนฟ้อนดาบกับพ่อครูคำ ขุนพรหม เรียนกลองปู่เจ้ากับพ่อครูใหม่ อธิบาล และพ่อครูสำรณ เป็นต้น ท่านเปิดบ้านเพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้ศิลปะวิทยาการต่างๆ มานานกว่า 50 ปี ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ มาตั้งแต่ปี 2529 จนถึงปัจจุบัน เมื่อสมัยหนุ่ม ท่านเคยเปิด

ค่ายมวยสอนวิชามวยให้กับผู้สนใจแต่ได้เลิกไปภายหลัง ความเชี่ยวชาญและความรู้ที่ท่านสอน ได้แก่ ศิลปะการต่อสู้ทั้งมือเปล่าและอาวุธ เช่น ดาบ หอก หลาว ไม้ค้อน เป็นต้น สอนฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ ฟ้อนหอก ฟ้อนผ่างประทีบ กลองชัยมงคล กลองสะบัดชัยโบราณ กลองปู่เจ้า กลองมอญเซิง กลองปู่จา กลองทิงบ๋อม และกลองชิงมอญ

พ่อครูอ่อนเรือน หงส์ทอง

พ่อครูอ่อนเรือน หงส์ทอง เป็นชาวอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่รู้จักในแวดวงดนตรีล้านนาในฐานะครูซอและดนตรีพื้นเมืองเหนือ ท่านทำหน้าที่ศิลปินและเป็นครูมานานกว่า 40 ปี ท่านมีผลงานการแสดง ผลงานเพื่อสังคม และได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติหลายรางวัล ท่านมีลูกศิษย์ที่เรียนซอจากท่านและนำไปเป็นอาชีพกว่า 40 คน

พ่อครูอ่อนเรือน เกิดในครอบครัวศิลปิน มีบิดาเป็นช่างปี และมีมารดาเป็นนักแต่งคร่าวฝีมือดี ท่านเรียนรู้การเป่าปีจากบิดาตั้งแต่เด็ก และได้ศึกษาลักษณะเฉพาะของปีแต่ละขนาดในวงปี่จุมจากการเรียนกับพ่อครูหลายคน ท่านเรียนการซอกับแม่ครูคำปัน เภาใส ครูซอผู้โด่งดังที่บ้านทุ่งหลวง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ในด้านการอนุรักษ์และสืบทอด พ่อครูอ่อนเรือนเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง “โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา” และปัจจุบันท่านได้ตั้ง “ศูนย์อนุรักษ์เผยแพร่ซอพื้นเมืองปี่จุม ซึ่งและดนตรีพื้นบ้านล้านนา” ที่ตำบลเมืองาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และก่อตั้งคณะซอรุ่นเยาว์เพื่อเป็นช่องทางให้เยาวชนที่สนใจการซอใช้เป็นเวทีในการฝึกฝนและแสดง นอกจากนี้ท่านยังทำหน้าที่ครูสอนการซอในโรงเรียนในฐานะวิทยาการพิเศษอีกด้วย

ครูบุญยิ่ง กันธวงค์

ครูบุญยิ่ง กันธวงค์ เป็นชาว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสาขานดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หลังจากจบการศึกษาท่านทำหน้าที่ครูในระบบการศึกษาทั้งระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา ภายหลังได้ลาออกและสอนดนตรีพื้นเมืองให้กับเยาวชนในชุมชนต่างๆ ท่านเป็นวิทยากรพิเศษสอนในสถานศึกษาหลายแห่ง ครูบุญยิ่ง เป็นศิลปินที่มีความสามารถ มีทางเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นครูที่มีความสามารถอย่างยิ่งในการสอนดนตรีพื้นเมืองเหนือ ทั้งวงสะล้อซอซึง วงปี่จุม และวงพาทย์คอง

ผู้วิจัยได้เลือกครูดนตรีพื้นเมืองเหนือทั้ง 3 คนเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากครูทั้ง 3 คนมีคุณลักษณะเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ นอกจากนี้ครูทั้ง 3 คนยังมีลักษณะร่วมกันหลายประการ ได้แก่ เป็นครูดนตรีพื้นเมืองเหมือนกัน และเป็นครูทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษาสัมัยใหม่ นอกจากนี้เพื่อความหลากหลายของข้อมูล ผู้วิจัยจึงเลือกครูที่มีความเชี่ยวชาญที่หลากหลายคือ มีทั้งครูกลอง ครูซอ ครูวงสะล้อซอซึง และครูวงพาทย์คอง

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพจากครูดนตรีพื้นเมืองเหนือจำนวน 3 คน และจากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสนทนา และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (สังเกตการสอนและการแสดง) รวมถึงการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเอกสารอื่น ๆ

ส่วนสำคัญในการเก็บข้อมูลวิจัย คือ คำถามในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ตามประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้ คือ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ ก่อนการตั้งคำถามสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติและผลงานของผู้ให้ข้อมูลทั้งจากเอกสารและจากบุคคลรอบตัวครุตนตรีผู้ให้ข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตั้งคำถามซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ตั้งคำถามเพิ่มเติมเมื่อมีประเด็นที่น่าสนใจเกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ด้วย ผู้วิจัยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลประมาณ 6 เดือน (ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558) และมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างการวิเคราะห์และเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อให้การวิเคราะห์และการนำเสนอเนื้อหาเป็นไปอย่างสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่มีจุดเน้นที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยาซึ่งให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการให้ความหมายต่อประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มขึ้นเมื่อการรวบรวมข้อมูลของแต่ละบุคคลเสร็จสิ้นโดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้ 1) ถอดเทปคำสัมภาษณ์อย่างละเอียดทุกคำพูด และให้ความสำคัญกับน้ำเสียง จังหวะพูด การหยุดคิด และภาษากายอื่นๆของผู้ให้ข้อมูล 2) วิเคราะห์แต่ละประโยคเพื่อหาคำสำคัญ แล้วตีความหมายของประโยคเหล่านั้นเพื่อวิเคราะห์จุดเปลี่ยนทางความคิดหรือพฤติกรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อความคิดและการแสดงออก 3) กำหนดประเด็นย่อยและจัดกลุ่มเป็นประเด็นหลัก (Theme) ของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ การเลือกประเด็นในการนำเสนอเป็นการเลือกด้วยตัวผู้วิจัยเอง โดยพิจารณาจากประเด็นที่สามารถใช้

ตอบคำถามวิจัยและเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ 4) นำเสนอเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลและ 5) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาอัตลักษณ์ปัจจัยที่ส่งผล และอธิบายกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ

ข้อจำกัดงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกอย่างเจาะจง และเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่กำหนด (ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558) ข้อมูลการวิเคราะห์ และผลสรุปของงานวิจัยจึงเป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลและเฉพาะช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลเท่านั้น ผลสรุปของงานวิจัยไม่อาจนำไปใช้ในการสามัญการในบริบทวัฒนธรรม และช่วงเวลาที่ย่างออกไป แต่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการต่อยอดทางวิชาการต่อไปในอนาคตได้

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบจุดประสงค์การวิจัย ได้ผลการวิจัยดังนี้

อัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ

อัตลักษณ์ของครุตนตรี หมายถึง ความคิดและความเข้าใจตนเองในฐานะครุตนตรี ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ

อัตลักษณ์ของครุตนตรีส่งผลต่อการแสดงออกถึงความเป็นครุตนตรีพื้นเมืองต่อคนรอบข้างและสังคม การแสดงออกนี้ส่งผลให้ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือมีลักษณะเฉพาะ ในทางกลับกันเมื่อครุตนตรีได้แสดงออกและเป็นที่ยอมรับต่อสังคม ทำให้สังคมเกิดความคาดหวังและมีกรอบความคิดเกี่ยวกับความเป็นครุตนตรีพื้นเมืองว่าควรมีลักษณะอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือและสังคมส่งผลให้ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือจำเป็นต้องคำนึงถึงความคาดหวังของสังคม ในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความเป็นตัวตนของตนเอง ด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าครุตนตรีพื้นเมืองเหนือมีอัตลักษณ์ ดังนี้

1. ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือรู้ความเชี่ยวชาญของตน

ความเชี่ยวชาญในที่นี้ หมายถึง ความเชี่ยวชาญในทักษะและองค์ความรู้ทางดนตรีและศิลปะการแสดง ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือรู้ว่าตนมีความเชี่ยวชาญในเรื่องใด ในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนไม่ถนัดหรือไม่เชี่ยวชาญเรื่องใด ความตระหนักเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญส่งผลต่อการสอนของครู ทั้งในแง่ของจุดประสงค์การสอน กระบวนการสอน เนื้อหา และการวัดและการประเมินผล

พ่อครูมานพมีความเชี่ยวชาญด้านการฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง และกลองล้านนาประเภทต่างๆ โดยซึมซับและได้รับการฝึกฝนมาตั้งแต่เด็ก พ่อครูมานพเล่าว่าสมัยเด็กท่านเห็นรุ่นพี่เรียนฟ้อนดาบ พ่อครูมานพจึงเลียนแบบโดยการนำไม้มาเป็นดาบและฟ้อนตาม กระทั่งพ่อครูคำ ชุนพรหม (ครูฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง) เห็นว่ามีแววและมีความสามารถ จึงได้รับมาเป็นศิษย์ ส่วนด้านการตีกลองนั้นท่านเริ่มเรียนกับพระในวัดก่อนแล้วจึงได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากพ่อครูคนอื่นๆ ท่านฝึกหัดศิลปะการแสดงต่าง ๆ จนชำนาญ เมื่อความสามารถเป็นที่ประจักษ์จึงเริ่มมีลูกศิษย์มาขอเรียนด้วย พ่อครูอุ้นเรือนมีความเชี่ยวชาญด้านการชอและการเป่าปี่ พ่อครูอุ้นเรือนเล่าว่าท่านสามารถชอได้อย่างคล่องแคล่วตั้งแต่เด็ก จนกระทั่ง

คิดจะเป็นช่างข่อยอย่างจริงจัง จึงได้เดินทางไปเรียนกับแม่ครูคำปัน เจาใส ที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้บทขอที่สืบทอดกันมาและนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ พ่อครูยังกล่าวว่าเมื่อครั้งที่ท่านหัดขอกับแม่ครูคำปันมีคนไข้มาเรียนพร้อมกันกว่า 30 คน แต่มีคนที่ยึดเป็นอาชีพเพียง 2-3 คนเท่านั้น นอกจากการขอแล้วท่านยังระบุว่าท่านมีความสามารถเรื่องการเป่าปี่ขนาดต่าง ๆ มาตั้งแต่เด็ก ตัวพ่อครูเองสามารถบรรเลงปี่ประกอบการชกก่อนที่จะมาเป็นช่างขอ โดยเรียนมาจากบิดาและพ่อครูหลายคน ทำให้ท่านเชี่ยวชาญลีลาการเป่าปี่ขนาดต่าง ๆ อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ท่านยังได้บันทึกเสียงวงปี่จุม โดยเป่าปี่คนเดียวในทุกขนาด ทำให้การบรรเลงปี่ที่บันทึกเสียงนั้นมีจังหวะและลีลาที่ไพเราะน่าฟัง

ครูบุญยังมีความเชี่ยวชาญดนตรีประเภทสะล้อซอซึงและวงพาทย์คอง ครูบุญยังเล่าว่าเมื่อครั้งยังเด็ก ท่านมีความสามารถในการกะทำนองเพลง ท่านกะทำนองเพลงจากแถบบันทึกเสียงซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาฝีมือและลีลาการบรรเลงได้เป็นอย่างดี กระทั่งท่านมีโอกาสดูต่อเพลงจากพ่อครูดี ที่จังหวัดลำปาง ทำให้ท่านได้พบกับลีลาการบรรเลงที่แตกต่างออกไป คือ จากการบรรเลงที่เร้าร้อนมาเป็นการบรรเลงที่สงบเย็น การต่อเพลงครั้งนั้นถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนของลีลาการบรรเลงของครูบุญยังที่สำคัญ จากนั้นท่านจึงได้พัฒนาทางบรรเลงให้มีลักษณะเฉพาะ ครูบุญยังเล่าว่าท่านต่อเพลงในทางเพลงหรือลีลาที่ท่านได้พัฒนาขึ้นนี้ให้กับศิษย์เพียงไม่กี่คน และเมื่อศิษย์คนนั้นบรรเลงออกมาแล้วคนฟังจะทราบโดยทันทีว่าเป็นทางของครูบุญยัง

ครูทั้ง 3 คนตระหนักดีว่าความเชี่ยวชาญของตนคืออะไร ได้รับการพัฒนามาอย่างไรและมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเชี่ยวชาญนั้น ความเข้าใจกระบวนการพัฒนาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนานี้ส่งผลต่อการสอนของครูโดยตรง ความเข้าใจความเชี่ยวชาญของตนเองส่งผลให้ครูมั่นใจว่าสามารถถ่ายทอด

องค์ความรู้ได้อย่างถูกต้องแม่นยำและยังส่งผลต่อความเคารพและศรัทธาครูบาอาจารย์ของตนอีกด้วย

2. ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ครูทั้ง 3 คนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และมีเป้าหมายในการสอนชัดเจน ครูทั้ง 3 คนรู้ว่าเนื้อหาและทักษะที่ต้องการถ่ายทอดให้ศิษย์คืออะไร และรู้ว่าควรใช้กระบวนการสอนใดเพื่อให้ศิษย์สามารถเรียนรู้เนื้อหาและทักษะนั้นได้ กระบวนการเรียนรู้และเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอนของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือได้มาจากการประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองจากการประมวลประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ครูรู้ว่าตนได้พัฒนาความเชี่ยวชาญและทักษะต่างๆ มาได้อย่างไรหรือต้องผ่านกระบวนการอย่างไรบ้าง

พ่อครูมานพเรียนรู้ศิลปะต่างๆ จากการ “ซึมซับ” มาจากบริบททางวัฒนธรรมรอบตัว แล้วเริ่มจากการ “เลียนแบบ” ท่านเล่าว่าท่านเดินผ่านหน้าบ้านของพ่อครูคำ ขุนพรหม เห็นพ่อครูสอนฟ้อนดาบ ท่านก็หยิบไม้มาฟ้อนตาม จากนั้น พ่อครูจึงเริ่มเรียนอย่างจริงจังกับพ่อครูคำ เมื่อเรียนได้สักระยะหนึ่งจึงได้มีโอกาสแสดงซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นนักแสดงหรือเป็นศิลปินของท่าน

พ่อครูอุ้นเรือน เริ่มเรียนรู้ดนตรีจากบริบททางวัฒนธรรมรอบตัว แต่มีความแตกต่างออกไปจากพ่อครูมานพ คือ ครอบครัวของพ่อครูอุ้นเรือนเป็นครอบครัวศิลปิน บิดาเป็นช่างปั้นในระดับแสดงประกอบการขอได้ และมารดาชื่นชอบการฟังชอตามงานต่างๆ พ่อครูมักตามมารดาไปฟังชอด้วยเสมอ ทำให้พ่อครูคุ้นเคยกับลีลาชอระบำชอแบบต่างๆ และสามารถขอได้ตั้งแต่วัยเด็ก กระทั่งเริ่มเรียนชอกับแม่ครูคำปัน ในระหว่างที่เรียนอยู่กับแม่ครูคำปัน ท่านต้องคัดลอกบทชอ

จำนวนมากด้วยตัวเองและฝึกฝนอย่างหนักเพื่อให้สามารถจับทขอต่างๆ ได้อย่างแม่นยำจากนั้นจึงยึดเป็นอาชีพของตน

ครูบุญยัง เริ่มสัมผัสดนตรีครั้งแรกเมื่อเข้าโรงเรียน โดยเริ่มจากการร่วมกิจกรรมวงดุริยางค์ของโรงเรียน จากนั้นจึงหันมาสนใจดนตรีพื้นเมืองและได้เรียนดนตรีพื้นเมืองกับ “อ้ายทิด” นักดนตรีละแวกบ้าน และเรียนรู้ดนตรีจากการแกะทำนองเพลงจากแถบบันทึกละเสียง แล้วจึงพัฒนาฝีมือเรื่อยมาจนมีโอกาสร่วมการประกวดวงดนตรีพื้นเมือง ทำให้มีโอกาสได้พบนักดนตรีฝีมือดีและมีโอกาสได้เรียนรู้ดนตรีจากนักดนตรีเหล่านั้นมาตามลำดับ

ความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ของตนว่าพัฒนาทักษะดนตรีอย่างไร กอปรกับรู้ว่าตนเชี่ยวชาญและมีทักษะอะไร ทำให้ครูมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอนดนตรี ความเข้าใจกระบวนการและการมีเป้าหมายที่ชัดเจน ส่งผลโดยตรงต่อการสอนศิษย์ของครู ครูรู้ว่าผู้เรียนควรเริ่มจากอะไรและค่อยๆ พัฒนาไปเป็นขั้นเป็นตอน จนสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบได้

3. ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือมีความตระหนักรู้ต่อตนเองในฐานะครูดนตรี

นอกจากเป้าหมาย องค์กรความรู้ กระบวนการเรียนและการสอนที่ชัดเจนแล้ว ครูดนตรีทั้ง 3 คน ยังมีความตระหนักรู้ในความเป็นครูและรู้ว่าครูดนตรีควรมีคุณสมบัติและควรแสดงออกอย่างไรต่อลูกศิษย์และสังคม

พ่อครูมานพผู้ยึดมั่นในคำสอนของครูบาอาจารย์ กล่าวว่า “พอสอนเสร็จใจก็เหมือนได้ตอบแทนบุญคุณครูบาอาจารย์ (ครู) เขาบอกไว้ว่า ให้สอนให้ดีที่สุดสอนให้มันดีกว่าตัวเอง เพราะว่าคนโบราณเขาว่า คนที่มาเรียนกับเรา พ่อแม่

มอบให้เรา เป็นหน้าที่จะต้องสืบต่อไป ถ้าเราทำไม่ได้ ศรัทธาทั้งหลายหรือคนที่ดูเรายู้ง่ายๆ เขาไม่ได้เดือดร้อนกับคนที่มาฝึก เขาต่ำครู่”

พ่อครูอ่อนเรียนกล่าวว่า “พวกนี้เป็นลูกหลาน อยากไปตวยป้อครู ป้อครูไปไหน มันก็ไปตวย มันต้องฮักเฮา เฮาฮักเขา เขาต้องฮักเฮา การเรียนต้องฮัก ต้องจริงใจ ต้องซัณ”

ครูบุญยังเน้น “คุณธรรมในความเป็นครู” ท่านกล่าวว่า “ครู เป็นคำที่ยิ่งใหญ่ ท่านว่าวิชาชีพครูมันรองๆ กับพระ เพราะเราต้องสอนคนไม่ใช่สอนเฉพาะวิชา ต้องสอนให้ได้ดี ถ้าสอนไปแล้วศิษย์เลวไปหรือทำงานได้ไม่เต็มที่แสดงว่าเราบกพร่อง เสื่อมเสียมาถึงครูบาอาจารย์และชาติตระกูล สอนคนให้ได้ดีสักคน ถือว่าเป็นเรื่องยากเพราะในขณะที่เราสอนเขา เราก็ต้องสอนตัวเองด้วย เราก็ยังต้องเรียนรู้การเป็นครู (ของครูบุญยัง) ก็ยังไม่สมบูรณ์ อยู่ระหว่างการเรียนรู้ วันหนึ่งเราอาจจะพลาดพลั้งสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ โดยเฉพาะ เรื่องของคุณธรรม เพราะฉะนั้นก็พยายามประคองอยู่ สิ่งใดที่เราเรียนรู้มาแล้วก็ควรจะเป็นไปตามที่เราตั้งใจไปหมายไว้”

จากข้อความที่ผู้วิจัยยกมา แสดงให้เห็นว่าครูแต่ละท่านมีหลักคิดในความเป็นครู ที่ควบคุมการแสดงออกถึงความเป็นครู ทั้งในเรื่องความไม่หวงวิชาความรู้ ความซื่อสัตย์ การสอนทั้งวิชาการ ทักษะชีวิต และเน้นเรื่องคุณธรรม ความตระหนักในความเป็นครู ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติต่อศิษย์ และการแสดงออกต่อสังคม เพื่อดำรงความเป็นครูไว้ให้ได้

อนึ่ง ครูทั้ง 3 คนยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของศิษย์ที่สามารถเรียนดนตรีได้ดี กล่าวคือ พ่อครูมานพกล่าวว่า “คนที่เรียนแล้วเรียนไม่จบสักที เรียนตลอด แบบนี้ครับที่ผมคิดว่าผมต้องการ” พ่อครูอ่อนเรียนกล่าวว่า “คนที่จะมาเป็นศิษย์สำคัญที่สุด คือ ต้องมีความอ่อนน้อม และเชื่อฟังคำสอนของครู” และ

ครูบุญยิ่งกล่าวว่า “คุณสมบัติอย่างน้อยก็ต้องฉลาด เรื่องคุณธรรมพอสอนกันได้ แต่โง่งมานี้เหนื่อย ถ้าโง่งแล้วขยัน พอสอนได้ก็สอน” จากคำกล่าวนี้พอสรุปได้ว่า คุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนดนตรีในทัศนะของครูทั้ง 3 คนคือ ต้องเป็นคนใฝ่รู้ มีความอ่อนน้อมเชื่อฟังครู และมีสติปัญญาพอที่จะศึกษาเล่าเรียนศิลปะแขนงนี้ได้

4. ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือมีความตระหนักรู้ต่อตนเอง ในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์และอนุรักษ์สืบทอด

ส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของความเป็นครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ คือ การทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสรรค์และอนุรักษ์สืบทอดศิลปวัฒนธรรมแขนงที่ตนเชี่ยวชาญ แม้ว่าการสอนดนตรีพื้นเมืองจะเป็นทางหนึ่งในการอนุรักษ์ดนตรีอยู่แล้ว แต่ผู้วิจัยยกประเด็นนี้ขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากเห็นว่า ครูไม่ได้มีเพียงหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลป์ใหม่ๆ และเป็นผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไปด้วยในเวลาเดียวกัน และความตระหนักรู้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครูมุ่งมั่นในการสอนศิษย์ให้ดีที่สุด

พ่อครูมานพในฐานะนักสร้างสรรค์ ท่านได้ประดิษฐ์ทำพ้องผางประทีบขึ้น และได้เผยแพร่ออกไปในเวลาต่อมา ในส่วนของการอนุรักษ์สืบทอดท่านกล่าวว่า “เราจะลืมรากเหง้าที่เป็นอันเก่าอันแก่ เป็นไทยสยามกินข้าวในเมืองไทย มันต้องช่วยกัน มันไม่ใช่แค่เราคนเดียว ต้องช่วยกัน จะเป็นดำเป็นแดงก็ต้องเป็นด้วยกัน”

พ่อครูอุ้นเรือนได้ทดลองนำดนตรีตะวันตกมาผสมเข้ากับการชองจนทำให้เกิด “ซอซิ่ง” หรือ “ซอสตริง” ขึ้น ท่านกล่าวว่า “ถ้าซอแบบอย่างเดิม คนจะไม่ฟังซอ” นอกจากนี้ท่านยังได้พัฒนาการสอนซอโดยการบันทึกเสียงวงปี่จุมเพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นดนตรีประกอบในการฝึกซ้อม ทำให้การเรียนซอมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ในส่วนของการอนุรักษ์สืบทอด ท่านได้ร่วมก่อตั้ง “โสมเสียงสืบสาน

ภูมิปัญญาล้านนา” และในเวลาต่อมาท่านได้ก่อตั้ง “ศูนย์อนุรักษ์เผยแพร่
ซอฟต์แวร์พื้นเมือง ป่าจุม ซึ่งและดนตรีพื้นบ้านล้านนา” ขึ้น เพื่อเป็นสถานที่เผยแพร่
ความรู้เรื่องการขอ

ครูบุญยังได้พัฒนาทางเพลงของตนให้มีเอกลักษณ์ และมีปณิธานว่าจะพัฒนา
วิธีการบรรเลงเพลงสำหรับวงพาทย์คองให้มีความวิจิตรกว่าที่เป็นมา ในด้าน
การอนุรักษ์สืบทอด ครูบุญยังให้ความสำคัญกับการสอนดนตรีให้กับเยาวชนใน
ชุมชนต่างๆ ในรูปแบบของค่ายดนตรีหรือชมรมดนตรีของชุมชน และมุ่งสร้าง
สำนักดนตรีของตนเพื่อเป็นสถานที่ในการบ่มเพาะนักดนตรีที่มีคุณภาพ ท่าน
กล่าวว่า “ที่ผมจะทำเป็นวิทยานบ้านเรา มาเล่นทางเป่าพาทย์ที่มีอยู่แล้ว ให้มัน
เป็นหลักเป็นฐาน รู้หลักอยู่แล้ว รอให้ลงหลักปักฐานให้ได้เสียก่อน ในส่วนเพลง
ลูกทุ่งก็ดี แต่คนไม่รู้เรื่องก็จะเล่นลูกทุ่งอย่างเดียว ไม่ได้รู้แก่นสาระอะไร แล้วคน
รุ่นหลังก็จะเอาอย่างนี้เป็นสุดยอด เรามีที่ เราไปทำข้างนอกดีกว่า ทำได้เต็มที่
เจ้าอาวาสให้สิทธิขาด ผู้ปกครองให้เต็มที่ ก็เป็นแหล่งฝึกของเรา ฉะนั้นเป้าหมาย
ต่อไปคือผมจะมาสอนเป็นที่ ที่เป็นสำนักของผมเอง รับเฉพาะคนที่สนใจเท่านั้น”
จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ครูแต่ละคนมีแนวคิดในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์
สืบทอดควบคู่กันไป

5. มุมมองด้านการศึกษาดนตรีของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ครูทั้ง 3 คนได้ให้มุมมองทางการศึกษาดนตรี
ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาสมัยใหม่เทียบกับการศึกษาแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยเห็นว่าเป็น
ประเด็นที่น่าสนใจและแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของครู ซึ่งสะท้อนให้เห็น
มุมมองทางการศึกษาปัจจุบัน

ในมุมมองด้านการศึกษา ครูบุญยังเห็นว่า ครูดนตรีในระบบโรงเรียนมีอุปสรรค
หลายประการ เช่น ภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมดนตรี

กับวิชาอื่น การสนับสนุนจากโรงเรียน เป็นต้น และประเด็นสำคัญที่ครูบุญยิ่งเน้นย้ำ คือ การสอนในโรงเรียนมีข้อจำกัดด้านเวลา นักเรียนมีช่วงเวลาเรียนเพียงช่วงในวิชาหรือหลังเลิกเรียนเท่านั้น อีกทั้งยังมีช่วงเวลาในการศึกษาที่แน่นอน (การเปิด-ปิดเทอม และการจบการศึกษา) แต่การศึกษาดนตรีให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดจำเป็นต้องใช้เวลาและความอดทนสูง และไม่สามารถกำหนดได้ว่าใช้ระยะเวลาเท่าใดจึงจะเพียงพอ ประเด็นนี้สอดคล้องกับความเห็นของพ่อครูมานพที่ว่า “ใครเรียนได้เท่าไร ให้เรียนไปเรื่อยๆ” ซึ่งเป็นการเรียนตามความสนใจใคร่รู้ ไม่ได้มีข้อจำกัดด้านเนื้อหาและเวลาอย่างในระบบโรงเรียน นอกจากนี้ พ่อครูอุ้นเรื่อนยังกล่าวว่า “การสอนในโรงเรียน แค่อพให้เด็กได้รู้จักว่า การซอคืออะไร ส่วนใครจะยึดเป็นอาชีพต้องมาเรียนต่างหากที่บ้าน”

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบว่า มุมมองทางการศึกษาด้านดนตรีของครูทั้ง 3 คน เน้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนจำเป็นต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจ เวลา และความอดทน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการเรียนโดยปราศจากข้อจำกัดของช่วงเวลา อย่างไรก็ตามครูทั้ง 3 คน ได้พัฒนากระบวนการเรียนการสอนและองค์ความรู้หลักของศิลปะที่เชี่ยวชาญ แล้วเปิดสอนในสถานที่ซึ่งมีรูปแบบสถาบันการศึกษา แต่อยู่ในรูปของบ้าน สำนัก หรืออาจใช้สถานที่ในชุมชน เช่น วัด เป็นสถานที่และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ส่วนกระบวนการและเนื้อหาการเรียนนั้น ครูแต่ละคนได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการเรียนรู้ของตนมาเป็นวิธีในการถ่ายทอดองค์ความรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ

ปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์เป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องวิเคราะห์และนำเสนอ

ในการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ เพื่อให้ทราบว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรี ปัจจัยดังกล่าวได้มาจากการวิเคราะห์ประสบการณ์ที่มีความหมายต่อผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยค้นหาว่าเหตุการณ์หรือบุคคลใด คือเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนทางความคิดและการแสดงออกของครูทั้ง 3 คน ปัจจัยที่ผู้วิจัยนำเสนอต่อไปนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรีและอัตลักษณ์ของครูดนตรีไปในเวลาเดียวกัน จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือดังนี้

1. ครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กและใกล้ชิดบุคคลมากที่สุด ครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพและอัตลักษณ์ของบุคคล (บันเทิง, 2547) จากข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าพ่อครูอุ้นเรือนมีครอบครัวเป็นศิลปิน ท่านเริ่มเรียนปี่กับบิดาและมักติดตามมารดาไปฟังการขอเสนอ พ่อครูอุ้นเรือนได้ยกย่องให้บิดาของตนเป็น “ครูเก่า” หรือครูคนแรกของตน แต่สำหรับพ่อครูมานพมีบิดาเป็นครูประจำบ้าน ซึ่งไม่มีความสามารถทางดนตรีแต่ก็ได้ขัดขวางหากลูกจะเอาดีด้านศิลปะการแสดง ส่วนครูบุญยั้งนั้นแม้บิดามารดาจะไม่ได้เป็นนักดนตรี แต่บิดาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ครูบุญยั้งเล่าว่า “พ่อพาไปหานักดนตรีที่เป็นญาติกัน เพื่อให้เขาสอนดนตรีให้”

2. บริบททางวัฒนธรรมดนตรีและศิลปะการแสดง

บริบททางวัฒนธรรมส่งผลต่ออัตลักษณ์ของครูดนตรี เช่น คน เหตุการณ์ บรรทัดฐาน ความคิด หรือวาทกรรมทางวัฒนธรรม เป็นต้น จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ครูผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับประสบการณ์เกี่ยวกับบริบททางวัฒนธรรมดนตรีและศิลปะการแสดงอย่างมาก บริบททางวัฒนธรรมดนตรีและศิลปะการ

แสดง เช่น ครูดนตรี นักดนตรี เพื่อนที่เล่นดนตรี การแสดงดนตรีในเทศกาลต่างๆ การประกวดดนตรี เป็นต้น

พ่อครูมานพให้ข้อมูลว่า ท่านเรียนมวยและเรียนกลองจากพระในวัดและเรียนฟ้อนดาบกับพ่อครูคำ ขุนพรหมซึ่งเปิดบ้านสอนให้กับคนทั่วไปและอยู่ไม่ไกลจากบ้าน อีกทั้งในย่านสันป่าข่อยยังมีศิลปินอยู่หลายคน ทำให้พ่อครูมานพได้เรียนรู้การดนตรีจากศิลปินเหล่านั้น

พ่อครูอุ้นเรือนให้ข้อมูลว่า ท่านได้ชมการแสดงการขับซอตามงานต่างๆ อย่างสม่ำเสมอมาตั้งแต่เด็กทำให้สามารถขอได้ตั้งแต่เด็ก จนกระทั่งเติบโตขึ้นและต้องการเป็นช่างซอจึงได้เข้าร่วมกับคณะซอแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง แล้วจึงเดินทางไปเรียนซอเพิ่มเติมกับแม่ครูคำปัน เมื่อสำเร็จท่านได้ตั้งคณะซอของตนเองและรับงานแสดงในหลายจังหวัดทางภาคเหนือ

ครูบุญยิ่งกล่าวว่า ท่านเริ่มเรียนดนตรีพื้นเมืองกับ “อ้ายทิด” คนละแวกบ้านและถือว่าเป็นครูดนตรีคนแรกของท่าน ท่านเคยเห็นคนในชุมชนเล่นดนตรีในงานศพจนเกิดความประทับใจและมุ่งมั่นที่จะเล่นดนตรีให้ได้ไพเราะอย่างที่เคยฟังมา กระทั่งได้โอกาสตั้งวงดนตรีและเข้าร่วมประกวดดนตรี ท่านได้พบกับนักดนตรีฝีมือดีหลายคน และทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะฝึกซ้อมและพัฒนาทักษะด้านดนตรีของตนให้สูงขึ้น

ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าครูทั้ง 3 คน เริ่มเรียนรู้ดนตรีจากบริบทรอบตัวทั้งสิ้น เริ่มจากการสังเกตและเรียนรู้ จากนั้นเมื่อความสนใจเพิ่มมากขึ้นจึงแสวงหาความรู้และฝึกฝนจนชำนาญ บริบททางวัฒนธรรมดนตรีและศิลปะการแสดงนี้ล้วนส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีอย่าง “ค่อยเป็นค่อยไป” เหตุการณ์หลายเหตุการณ์เกิดขึ้นตั้งแต่ครูยังเด็กเรื่อยมาจนปัจจุบัน และส่งผลต่อการสร้าง

อัตลักษณ์ของครุตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม อาจมีบริบทอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับดนตรี เช่น การชอบเข้าวัด การศึกษาธรรม เป็นต้น ที่ส่งผลต่อความเป็นครูดนตรี โดยเฉพาะในแง่ของความเข้าใจและการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ศิษย์

3. ครูดนตรี

ครูดนตรี เป็นบุคคลสำคัญและมีส่วนในการพัฒนาทั้งอัตลักษณ์ของนักดนตรีและอัตลักษณ์ของครูดนตรี ครูดนตรีทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเป็นผู้ถ่ายทอดความเป็นครูให้กับครูทั้ง 3 คน

ครูดนตรีทั้ง 3 คนให้ความหมายต่อประสบการณ์กับครูดนตรีของตน กล่าวคือ ครูดนตรีทั้ง 3 คน เรียนรู้ทักษะ กระบวนการถ่ายทอด กระบวนการคิด และความเป็นครูมาจากครูของตน เช่น พ่อครูมานพกล่าวว่า “พอสอนเสร็จตากี้เหมือนได้ตอบแทนบุญคุณครูบาอาจารย์” พ่อครูอ่อนเรือนได้เล่าถึงจุดเปลี่ยนของชีวิตในการเป็นช่างขอโดยการกล่าวถึงแม่ครูคำปันว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้ท่านเป็นครูขอได้อย่างทุกวันนี้ และครูบุญยังได้กล่าวถึงพ่อครูดี ผู้ขัดเกลาลีลาการบรรเลงสละของครูบุญยังให้มีความอ่อนหวานลุ่มลึก เป็นต้น ประสบการณ์เกี่ยวกับครูเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า “ครูดนตรี” คือบุคคลสำคัญที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงและการสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรีและครูดนตรีนั่นเอง

4. นักดนตรี

นักดนตรี เป็นบุคคลหนึ่งที่สำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรีและครูดนตรี นักดนตรีที่มีความสามารถเข้ามามีบทบาทต่อการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือหลายประการ เช่น การเป็นต้นแบบให้กับนักดนตรีรุ่นน้อง (ครูดนตรี) การถ่ายทอดประสบการณ์ทั้งทางตรงโดยการสอนและทาง

อ้อมโดยให้ออกาสแก่ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงดนตรีการให้คำแนะนำต่างๆ เป็นต้น

ปัจจัยนี้ ครูบุญยิ่งให้ความสำคัญมากกว่าครูท่านอื่น ครูบุญยิ่งเล่าว่า “ตอนนั้น ผมก็ไปเจอนักดนตรี ที่เรียกว่า 1 ใน 4 เสือในวงการดนตรีเชียงใหม่ซึ่งมีครูแอ๊ด ครูบอย ครูอุ๊ตเทคโน มีครูเชียด ผมไปเจอครูเชียด เพราะแกลไปสอนกลอง สบัตชัยให้ ไปเจอที่ศาลาอ่างแก้ว อาจารย์ชาญณรงค์ก็ทาบทามมาสอนกลอง สบัตชัย แกลเป็นหนึ่งในสี่ที่รวบรวม ที่เป็นคนรุ่นใหม่ ที่ช่วยกันฟื้นฟูและสร้าง กระแสนดนตรีพื้นเมือง คงเป็นโชคชะตา เราก็ได้ติดตาม ฝีมือของแกลเราไม่เคย เห็นมาก่อน เล่นสะล้อ เล่นขลุ่ย เราก็ตามแกลมา เราก็มาเจอครูแอ๊ด ครูบอย เขาจะมีกิจกรรมในเมือง ม้งานเขาก็พามาบ้าง ทั้งพามาเล่นพามาดู บางทีเขาก็ ให้มาเล่นกับวงดนตรีของเขา” ส่วนพ่อครูมานพกล่าวถึงนักดนตรีสะแบกบ้าน ที่ในย่านสันป่าข่อยว่า เป็นวงดนตรีที่มีชื่อเสียงและมีนักดนตรีมากความสามารถ อยู่หลายคน พ่อครูมานพได้มีโอกาสหัดเล่นดนตรีกับศิลปินเหล่านั้น และ พ่อครูอุ้นเรือนกล่าวถึงช่างซอซึ่งเป็น “คู่ถ้อง” คือ แม่บัวซอน ถนอมบุญ ศิลปิน แห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง ประจำปี 2555 ว่า “คนนี้เก่งจริง ๆ เราต้องเก่ง มาก ๆ ถึงจะตอบโต้กับคนนี้ได้”

จะเห็นว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับนักดนตรีหรือศิลปินที่มีความสามารถ เป็นแรง ผลักดันสำคัญที่ทำให้ครูดนตรีพัฒนาทักษะด้านดนตรีหรือด้านการแสดงของตน นอกจากนี้ ครูทั้ง 3 คนยังได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความคิด และการแสดงออกในฐานะ ศิลปินจากศิลปินเหล่านั้นในอีกทางหนึ่งอีกด้วย

5. เพื่อน

เพื่อน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ของ นักดนตรี ในกรณีของครูบุญยิ่ง “เพื่อน” คือ บุคคลสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ดนตรีของครูบุญยิ่ง สุรพงษ์ คือ เพื่อนที่ชักนำครูบุญยิ่งให้มาหัดเล่นเครื่องดนตรี

ขอด้วง ผู้วิจัยยกประเด็นนี้ขึ้นมากล่าวเป็นประเด็นสำคัญเนื่องจากครูบุญยังได้กล่าวถึงเพื่อนคนนี้หลายครั้ง ตั้งแต่เริ่มต้นสนใจดนตรี การเรียนดนตรีพื้นเมือง การสร้างวงดนตรี รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนความรู้ทักษะดนตรีระหว่างกัน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประสบการณ์ทางดนตรีที่เกี่ยวกับเพื่อนของครูบุญยังเป็นเรื่องน่าสนใจในความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะและอัตลักษณ์ทางดนตรี

ครูบุญยังเล่าถึงความสนิทสนมกับเพื่อนคนนี้ว่า “เรียนกับสุรพงษ์เป็นเพื่อนกัน ชนิดที่ว่าปิดเทอมไม่เจอกัน บ้านสุรพงษ์จากนี้ไปอีกประมาณ 20 กิโลเมตร ผมปั่นจักรยานไปหาเขา แบกซึ่งไป ไปกลับ ช่วง ม. 2 รู้สึกอยากเจอมันมาก อยากไปเล่นด้วยกัน เราฟังเขา เขาฟังเรา มันเป็นการพูดกันทางดนตรี สื่อสารกันทางดนตรี” ครูบุญยังกับเพื่อนคนนี้ เรียนดนตรีมาด้วยกัน ตั้งแต่การเรียนดนตรีกับ “อ้ายทิด” เรียนดนตรีที่โรงเรียนและเรียนดนตรีในระดับอุดมศึกษา

ความสัมพันธ์ที่น่าสนใจของครูบุญยังกับเพื่อน คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางดนตรีระหว่างกัน ทำให้เกิดการสนับสนุนผลสนับกับการแข่งขันกันที่จะแสวงหาทักษะและเพลงใหม่ๆ นำมาประชันและแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ดังที่ครูบุญยังเล่าว่า “แกะเพลง เอาไปเล่นกับสุรพงษ์ เห็นเราเล่นได้ ก็ไปหาที่อื่นมา...พอเราเล่นได้แล้วไปเล่นให้มันฟัง ก็จะมีเคียวเขี่ยแลกเปลี่ยนกันมา มีวิชาไปทดลองเรื่อยๆ” และเพื่อให้มีเพลงและทักษะใหม่ๆ เอาไว้แลกเปลี่ยนกัน ครูบุญยังทุ่มเทเวลาหลังเลิกเรียนไปกับการ “แกะเพลง” ครูบุญยังใช้คำว่า “หลงใหล” เพื่ออธิบายความรู้สึกต่อความต้องการที่จะสามารถแกะเพลงที่ตนพอใจให้ได้ ครูบุญยังเล่าว่า “หัดดนตรี แกะเพลง เปิดฟัง นอนฟัง เลิกโรงเรียนมาไม่ทำอะไรสักอย่าง ข้าวน้ำไม่กิน น้ำก็ไม่อาบ”

ประสบการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับเพื่อนคนนี้ คือ การร่วมกันตั้งวงดนตรีร่วมกับรุ่นพี่หลายคน โดยได้รับการสนับสนุนจาก อาจารย์จินดา สุริยา กระทั่งสามารถนำวงเข้าร่วมกันแข่งขันดนตรีในรายการต่าง ๆ การแข่งขันส่งผลต่อการขัดเกลาอัตลักษณ์และทักษะทางดนตรีของครูบุญยิ่งเป็นอย่างมาก

6. ลูกศิษย์และประสบการณ์สอน

ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือได้เรียนรู้ลักษณะของครูที่ดีผ่านประสบการณ์ตรงที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูของตัวเองและจากการสังเกต กระทั่งครูดนตรีมีลูกศิษย์จึงได้ใช้ประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการสอน ดังนั้น ลูกศิษย์จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเป็นครูได้รับการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้ถามครูดนตรีทั้ง 3 คนว่ามีวิธีการสอนศิษย์อย่างไร พ่อครูมานพยังคงสอนแบบดั้งเดิมคือ “ทำให้ดู แล้วให้ทำตาม” แต่ท่านเน้นย้ำว่าศิษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งรูปร่างและนิสัยใจคอ ดังนั้นการสอนและผลของการสอนจึงมีความแตกต่างกันออกไปด้วย พ่อครูอ่อนเรือนกล่าวว่ายังคงให้ลูกศิษย์คัดลอกบทขอและท่องจำอย่างที่ว่าพ่อครูเคยเรียนมา แต่ท่านได้พัฒนาสื่อการเรียนโดยการบันทึกเสียงวงปี่จุมซึ่งใช้ประกอบการขอ ทำให้ลูกศิษย์ได้ฝึกซ้อมมากขึ้น และได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ส่วนครูบุญยิ่งใช้ระบบการบันทึกโน้ตเข้ามาช่วยในการต่อเพลง แต่วิธีและลีลาการบรรเลงยังคงต้องใช้วิธีแบบมุขปาฐะ นอกจากนี้ครูบุญยิ่งยังกล่าวว่า การให้ศิษย์ทำตามนั้นเพียงร้อยละ 80 ส่วนอีกร้อยละ 20 เปิดโอกาสให้ศิษย์ได้ใส่ความเป็นตัวตนลงไปในการเล่น

จะเห็นได้ว่า ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือใช้วิธีการสอนที่ท่านได้รับการถ่ายทอดมาขณะเดียวกันท่านได้พัฒนาวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของลูกศิษย์แต่ละคน

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ

การสร้างอัตลักษณ์ของครุตนตรีพื้นเมืองเหนือมีลักษณะ “ค่อยเป็นค่อยไป” ครุตนตรีพื้นเมืองค่อยๆ ซึมซับจากบริบททางวัฒนธรรมรอบตัว กระบวนการดังกล่าวไม่สามารถระบุเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนได้ เนื่องจากแต่ละช่วงมีความทับซ้อนสลับกันไปและมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม อาจพอสรุปกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครุพื้นเมืองเหนืออย่างคร่าวๆ ได้ ดังนี้

1. ซึมซับวัฒนธรรม

ช่วงแรกของชีวิตเป็นช่วงของการซึมซับความคิด และบรรทัดฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี เช่น การแสดงออกของนักดนตรี การใช้เพลงในแต่ละโอกาส สำเนียงดนตรี เป็นต้น ครุตนตรีเริ่มซึมซับวัฒนธรรมดนตรีมาตั้งแต่เด็ก เช่น ในงานปอยหลวง งานเทศกาล การเล่นดนตรีเพื่อความบันเทิงของคนในชุมชน รวมไปถึงการประกวดแข่งขันดนตรี เมื่อครุตนตรีกลายเป็นศิลปินและออกแสดงในโอกาสต่างๆ ครุได้เรียนรู้วัฒนธรรมทั้งแบบดั้งเดิมและแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการแสดงดนตรีหรือการสอนเพื่อสนองต่อวัฒนธรรมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากข้อมูล พ่อครูมานพกล่าวอย่างชัดเจนว่า “เรียนพร้อมๆ กันไป” ในขณะที่พ่อครูอ่อนเรือนกล่าวว่า “ค่อยเป็นค่อยไป” และครูบุญยิ่งกล่าวว่า “ค่อยๆ ซึมซับ” คำกล่าวเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าครุผู้ให้ข้อมูลตระหนักดีว่า ความชื่นชอบ ความรู้ ทักษะ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ซึ่งครุเป็นคนในวัฒนธรรมและมีประสบการณ์กับบริบททางวัฒนธรรมเหล่านั้น

2. เลียนแบบ

เมื่อซึมซับวัฒนธรรมและต้องการมีความสามารถนั้น จึงเกิดการเลียนแบบทำตามโดยไม่มีใครสอน ในประเด็นนี้แตกต่างจากครูพักลักจำ เนื่องจากตัวอย่างศิลปะเหล่านั้นเกิดขึ้นในชุมชนหรือในวัฒนธรรม มิได้เป็นการเลียนแบบโดยการสังเกตจากครู และจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การเริ่มต้นเรียนรู้ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นเมืองของครูผู้ให้ข้อมูลเกิดจากการ “เล่น” และ “เลียนแบบ” ไม่ได้เริ่มจากการเรียนกับครู

3. สร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรี

จากข้อมูลพบว่า เมื่อลองทำและทำได้ ครูพยายามพัฒนาทักษะของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องเรียนกับครูในเบื้องต้น ทักษะดังกล่าวสามารถพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่งแล้วจึงเริ่มหาประสบการณ์จากครู (เรียนกับครู) หรือนักดนตรีที่มีความสามารถ เพื่อต่อยอดความรู้และพัฒนาทักษะต่อไป นอกจากนี้ครูผู้ให้สัมภาษณ์ยังสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรีด้วยการแสดงและประกวดแข่งขันในโอกาสต่างๆ ด้วย

4. สร้างสรรค์ผลงานทางดนตรี

จากข้อมูลพบว่า หลังจากการพัฒนาทักษะทางดนตรีและอัตลักษณ์ความเป็นนักดนตรี ครูทั้ง 3 คนได้สร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีของตนขึ้น เช่น พ่อครูมานพได้ประดิษฐ์ทำพ็อน พ่อครูอุ้นเรือนแต่งบทขอ พัฒนาซอซึง และพัฒนาวิธีการสอน ครูบุญยิ่งพัฒนาทางเพลงของตนเอง เป็นต้น กระบวนการนี้ถือเป็นขั้นตอนการนำความรู้ความสามารถและทักษะที่ครูดนตรีได้สั่งสมมาในฐานะนักดนตรีมาสร้างสรรค์สิ่งใหม่และเผยแพร่ออกไป

5. สร้างอัตลักษณ์ครูดนตรี

เมื่อเริ่มเรียนอย่างจริงจังกับครูหรือนักดนตรี ครูดนตรีทั้ง 3 คนได้เรียนรู้วิธีการถ่ายทอด แนวคิดความเป็นครู การปฏิบัติตนในฐานะครู รวมถึงการใช้ชีวิตของครู ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีในเบื้องต้น ซึ่งเป็นการเตรียมตัวก่อนที่จะเป็นครูจริง เมื่อครูเริ่มสอน อัตลักษณ์ความเป็นครูได้รับการพัฒนามากขึ้น ลูกศิษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเป็นครูเริ่มต้นและสร้างอัตลักษณ์ความเป็นครู ขั้นตอนในการสอนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาความเป็นครู ครูเรียนรู้วิธีการสอนและการแก้ปัญหาต่างๆ รวมไปถึงการพัฒนาเนื้อหา วิธีการ หลักสูตรในขั้นตอนนี้

สรุปและอภิปรายผล

จากการรวบรวมข้อมูลจากครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ 3 คน ได้แก่ พ่อครูมานพ ยาระณะ พ่อครูอ่อนเรือน หงส์ทอง และครูบุญยิ่ง กันทวงศ์ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ความเป็นครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ ปัจจัยที่ส่งผลและกระบวนการสร้างอัตลักษณ์พบว่า อัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ คือ ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือรู้ความเชี่ยวชาญของตน ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอน ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือมีความตระหนักต่อตนเองในฐานะครูดนตรี ผู้สร้างสรรค์ และนักอนุรักษ์สืบทอด และครูดนตรีพื้นเมืองเหนือมีมุมมองทางการศึกษาที่ชัดเจน ปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือ ได้แก่ ครอบครัว บริบททางวัฒนธรรมดนตรีและศิลปะการแสดง ครูดนตรี นักดนตรี เพื่อน ลูกศิษย์และประสบการณ์สอน และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ซับซ้อนและ

ค่อยเป็นค่อยไป ประกอบไปด้วยการซึมซับวัฒนธรรม การเลียนแบบ การสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรี การสร้างสรรค์ผลงานดนตรี การสร้างอัตลักษณ์ครูดนตรี จะเห็นได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองจำเป็นต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของตนดังที่ผู้วิจัยได้เสนอไปแล้ว เพื่อให้สามารถถ่ายทอดได้อย่างมีหลักยึด ส่วนในการจัดการศึกษานั้นควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยและอัตลักษณ์ที่จะพัฒนา

อนึ่ง ผลการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยด้านอัตลักษณ์ของครูดนตรีโดยเฉพาะครูดนตรีในระบบการศึกษา เช่น Cox (1994) ได้สรุปว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของครูดนตรีได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ผู้ปกครอง ครูดนตรีส่วนตัว นักดนตรี เพื่อน หรือญาติสนิท ในขณะที่ Preccesky (1997) ได้สรุปปัจจัยสำคัญคือสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ Seneviratne (1995) ได้แบ่งปัจจัยออกเป็น 2 ประเภทคือ ปัจจัยภายนอก เช่น โรงเรียน ครอบครัว เหตุการณ์ หรือบุคคล และ ปัจจัยภายใน เช่น ประสบการณ์ การตีความ การให้คุณค่าต่อประสบการณ์นั้น

และจากผลการวิจัยของงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ทั้งอัตลักษณ์ของครูดนตรี ปัจจัยที่ส่งผล และกระบวนการ ล้วนมี “วัฒนธรรม” เป็นตัวกำกับซึ่งงานวิจัยที่ยกมานั้นมิได้กล่าวถึง วัฒนธรรม ถือเป็นเป้าหมายหลักของความเป็นครูดนตรีพื้นเมืองหรืออาจกล่าวได้ว่าปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการขัดเกลาอัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองนั้นคือ “วัฒนธรรม” ดังนั้นเมื่อวัฒนธรรมคือปัจจัยสำคัญ การจัดการศึกษาจึงควรพิจารณาวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เช่น การจัดการองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนบนพื้นฐานของวัฒนธรรม การวัดและการประเมินผลตามลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรม เป็นต้น นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นครูซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอไว้เป็นประเด็นต่างๆ ในผลการวิจัยแล้ว

อ้างอิง

- ชาย โพธิ์สิตา. 2547. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณรงค์ เสียงประชา. 2531. *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- บันทึก พาพิจิตร. 2547. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- บุษกร ลำโรงทอง. 2552. *พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการสืบทอดดนตรีล้านนา* (รายงานวิจัย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ปิยะพงษ์ แก้วสุฟอง. 2557. กลองชัยมงคล บทบาทในสังคมวัฒนธรรมล้านนา. กรณีศึกษา พ่อครู มานพ ยาระณะ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง ปี 2548 (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยพายัพ, เชียงใหม่.
- ไพบรียา ศรีสวัสดิ์. 2550. *การสร้างอัตลักษณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาสายช่าง* (วิทยานิพนธ์). จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- เมธินี ดุ้ยสา. 2550. *ชนบทการบรรเลงวงปี่จุมในซอตั้งเชียงใหม่ : กรณีศึกษาพ่ออุ่นเรือน หงส์ทอง* (วิทยานิพนธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร.
- Beijaard, D., Meijer, P. C., & Verloop, N. 2003. *Reconsidering research on teachers, professional identity*. Teaching and Teacher Education, 20, 107–128.
- Cox, P. H. 1994. *The professional socialization of Arkansas music teacher as musicians and educators: The role of influential persons from*

childhood to post-college years. Doctoral dissertation, University of North Texas.

Prescesky, R. 1997. *A Study of preservice music education students: Their struggle to establish a professional identity*. Doctoral dissertation, McGill University.

Seneviratne, G. L. 1995. *The artist-musician in education*. Master thesis. Simon Fraser University.

Stets, J. E. & Burke, P. J. 2000. *Identity theory and social identity theory*. Social Psychology Quarterly, 63 (3), 224–237.
